

TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİ'NİN FIRSAT MALİYETİ III: BEŞ GÖRÜŞ

AB ve Türkiye'nin Bitmeyen Hikayesi
Péter Balázs

Türkiye AB'nin Siyasi Tasavvurunu Zenginleştirir
Krzysztof Bobinski

*Kıbrıs Sorununun Çözümü ve Türkiye'nin
AB Katılım Sürecinin Yeniden Ateşlenmesi*
Philippos Savvides

*Azerbaycan Türkiye'nin AB ile Bütünleşmesini
Destekliyor*
Shahin Abbasov ve Farid Gahramanov

Convivencia Ruhu
Ayşe Kadioğlu

AÇIK
TOPLUM
VAKFI

TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİ'NİN FIRSAT MALİYETİ III:
BEŞ GÖRÜŞ

Açık Toplum Vakfı
1. Baskı
Mayıs 2011, İstanbul

ISBN 978-605-5659-13-4

Cevdet Paşa Cad. Mercan Apt.
No. 85/11, Bebek, 34342, İstanbul-TÜRKİYE
Tel: +90 212 287 99 86
+90 212 287 99 75
www.aciktoplumvakfi.org.tr
info @aciktoplumvakfi.org.tr

Editörler: Gülgün Küçükören, Hakan Altınay, Gökçe Tüylüoğlu
Çeviri : Hale Akay

Tasarım: Tülay Demircan, Myra
Sayfa Tasarımı: Myra

Baskı
Yelken Basım, Yeşilce Mah. Çelik Sok.
No:24 Seyrantepe Tel : (+90) 212 280 31 10

Bu kitapta yer alan görüşler yazarlara aittir.

Giriş

Gökçe Tüylüoğlu

Açık Toplum Vakfı Genel Sekreteri

Gülgün Küçükören

Açık Toplum Vakfı Program Koordinatörü

Açık Toplum Vakfı olarak, Türkiye ve Avrupa Birliği'nin birbirlerine yaklaştıkça açık toplum değerinin güçlendiğine inanmaya devam ediyor, çalışmalarımızı bu doğrultuda gerçekleştiriyoruz.

2009 yılında, analitik değerlendirmelerine ve entelektüel cesaretlerine güvendiğimiz kişilerden Türkiye'nin AB üyesi olmamasının maliyetleri hakkındaki görüşlerini ifade etmelerini istediğimiz senelik, entelektüel bir egzersiz başlattık. İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt, Deutsche Bank Baş Ekonomisti Norbert Walter, PASOK Uluslararası İlişkiler Sorumlusu Paulina Lamposa ile Boğaziçi Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi Profesörü Hakan Yılmaz bu konuya ilişkin bilançolarını bizimle paylaştılar. Demokrat Parti Ulusal Komitesi Onursal Başkanı ve Amerikalı Demokratların en ilgi çekici isimlerinden Howard Dean ile London School of Economics and Political Science Avrupa Enstitüsü bünyesindeki Çağdaş Türkiye Çalışmaları kürsüsü başkanı Şevket Pamuk 2010 yılının egzersizinde bize katıldılar.

Bu sene beş farklı görüş yayınımıza katkıda bulundu ve bu görüşlerden üçü gelecek dönemlerde AB başkanlığı yapacak ve şu anda bu görevi üstlenen ülkelerden geliyor. Macaristan eski Dışişleri Bakanı ve eski Avrupa Komisyonu üyesi Prof. Peter Balazs, sadece Türkiye'nin daha fazla modernleşme ve refah için AB'ye ihtiyaç duymadığının, aynı zamanda AB'nin de istikrar ve güvenlik açısından Türkiye'ye ihtiyaç duyduğunun altını çiziyor. Polonya'dan, tarihi argümanlardan faydalanan ve Türkiye'nin AB'nin dış politika tahayyülündeki vazgeçilmez yerine işaret eden, çok çarpıcı bir makalemiz var. Bu makale için Unia&Polska Vakfı Başkanı Krzysztof Bobinski'ye müteşekkirimiz. Kıbrıs, Uluslararası Helen ve Akdeniz Çalışmaları Merkezi'nden Phillippos Savvides tarafından temsil ediliyor. Savvides makalesinde birleşmiş bir Kıbrıs'ın, Türkiye'nin AB üyeliği sürecine kazandıracığı ivmeye ve de Orta Doğu ile Kuzey Afrika'da istikrar ve güvenliğin yeniden tesisinde oynayacağı role dikkat çekiyor. Bobinski ve diğer dostlarımızın yıllar boyu tüm küresel konularda doğruyu söylemekten vazgeçmemeleri bizi yüreklendiriyor. AB – Türkiye ilişkileri bu konulardan sadece biri.

Geçen sene ilk kez AB – Türkiye ekseninin dışından dostlarımızı bu yayına katkıda bulunmaları için davet etmeye başladık. Bu bağlamda bizimle çarpıcı fikirlerini paylaşan ilk kişi Howard Dean oldu. Bu sene Azerbaycan’dan bize katkılarını sunan Shahin Abbasov ve Farid Gahramanov, Türkiye’nin AB üyeliği konusunda Azerbaycan’daki kamuoyu algısını samimi bir şekilde paylaşıyorlar. Aynı zamanda Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği durumunda Azerbaycan’ın ve bölgenin bundan elde edeceği politik ve ekonomik faydalara değiniyorlar.

Son olarak, aynı zamanda Avrupa Konseyi Seçkin Şahsiyetler Grubu’nun bir üyesi olan, Sabancı Üniversitesi’nden Ayşe Kadioğlu’nun fikirlerine yayınıımızda yer vermekten memnuniyet duyuyoruz. “Convivencia” kelimesini yeniden canlandırarak Avrupa’da bir arada yaşamının tarihsel ve güncel parametrelerini analiz ediyor. Buna ek olarak, Türkiye’nin AB üyeliğinin Avrupa’da bir arada yaşamının fitilini yeniden ateşleyerek, “*convivencia ruhu*”nun tekrar benimsenmesinde oynayabileceği potansiyel role vurgu yapıyor.

Yeni bir 9 Mayıs’ta, 1950 yılında Robert Schuman’ın Avrupa Birliği hakkındaki vizyonunu topluma tanıttığı tarihin yıldönümünde, Avrupa’ya inanan ve barış, refah ve özgürlük amaçlı bu eşsiz ve cesur projenin ne kadar ilerlediğini ve bundan sonra yapılması gerekenleri gözden geçirmek için zaman ayıran kişilerin analitik görüşlerini sizlerle paylaşmaya devam etmekten mutluluk duyuyoruz. Yaygın algı Türkiye ve Avrupa Birliği’nde önceden varolan hevesin yerinde şimdi bir isteksizliğin baş gösterdiği yönünde. Biz yine de Türkiye-AB ilişkilerinin fırsat maliyetine dikkat çekmeye inatla devam edeceğiz.

Bu egzersize öncülük ettiği için, Açık Toplum Vakfı’nın eski Direktörü ve şu andaki danışmanı Hakan Altınay’a müteşekkirimiz.

AB ve Türkiye'nin Bitmeyen Hikayesi Sorunlar ve Perspektifler

Péter BALÁZS

***Macaristan Dışişleri Bakanı (2009 – 2010)
Avrupa Birliği Komisyonu Üyesi (2004)***

Hiçbir Avrupa ülkesi AB'ye katılmak için Türkiye kadar uzun bir süre beklememiştir. AB üyeliği kapısının yaklaşık yarım yüzyıl önce 1963 Ankara Antlaşması ile yarı yarıya açılmış olduğu ortak bir kanıdır. Avrupa perspektifi ve Türkiye'nin aday üye vasfının daha sonra da geçerliliğini korumuş olduğuna şüphe yok. Buna rağmen, bir sonraki kuşak Türk siyasetçilerin AB üyeliği için başvuruda bulunma kararı almaları ancak 1987'de mümkün oldu. Üçüncü neslin 2005 yılının sonbaharında en sonunda müzakere masasında yerini almasına kadar ise bir 18 sene daha geçti. Gelecek on yılın bir aşamasında, Türkiye'nin AB'ye Katılım Antlaşmasını imzalamak, bunu takip eden dördüncü kuşağa mı kalacak?

Gelecek on yılın bir aşamasında, Türkiye'nin AB'ye Katılım Antlaşmasını imzalamak, bunu takip eden dördüncü kuşağa mı kalacak?

Birbirini izleyen siyasetçi kuşaklarından bahsetsek de, onların ardında büyümekte olan yeni nesil Türkler bulunmakta. Ankara Antlaşması ve AB üyelik başvurusu dönemindeki ilk iki nesil, siyasi sınıfın şevkini paylaşmakta ve Türkiye'nin Avrupa'nın merkezi ile yakınlaşmasını desteklemekteydi. Fakat üçüncü nesil hayal kırıklığı sinyalleri vermekte ve Türkiye'nin Avrupa perspektifine daha az itibar göstermekte. Kemal Atatürk'ün başlattığı modernleşmenin daha da ilerletilmesinden çok, gelenekçilik ivme kazanmış durumda. Eğer AB Türkiye'yi en sonunda gemiye alırsa, dördüncü nesil, Avrupa'nın oldukça gelişmiş merkezi ile daha sıkı bağlar kurmayı kabul edecek ve bu bağları sürdürecektir mi?

İKİ TARAF DA YENİ BİR GÖZLE BAKMAK

AB-Türkiye ilişkilerinde geçen elli yıllık süre zarfında, iki taraf da, halklar ile onları yöneten siyasi "elitler" dâhil olmak üzere değişti. Bugün yeni ortaklar karşı karşıya; hem Türkiye hem AB'de yeni bir nesil var. Son gelişmeler ışığında, bu ortakların

ilişkilerini karşılıklı olarak gözden geçirmeleri gerekmekte. Bu yeni gelişmeler arasında en önemlileri hangileri?

İlk olarak, büyüyerek 27 üyeli bir organizasyon haline gelen AB’nin ileride 30 üyeye ulaşma ihtimali mevcut. Genişlemenin dinamik bir süreç olduğu kanıtlandı ve adaylar hala Birliğin yarıya kadar açık kapısı önünde sıraya giriyor. Son “büyük” genişleme (2004-2007) sayesinde, Türkiye’nin AB üyeliği daha çok destek kazandı. Polonya ve Macaristan gibi “yeni” üyeler genelde Türkiye’nin katılımına taraftar. Bununla birlikte, yeni çevre ülkelerdeki bu sempati, Fransa ve Almanya gibi merkezi AB güçlerinin gönülsüzlüğünü dengeleyecek ağırlığa sahip değil.

Kıbrıs’ın, BM parametreleri ve adadaki iki toplum arasında uzlaşma temelinde, Yunanistan ile Türkiye’nin güçlü dış desteğini alarak birleşmesi, Türkiye-AB katılım müzakerelerindeki çok tartışmalı konuları hızla çözüme kavuşturabilir.

Bunlara paralel olarak, Kıbrıs’ın şu andaki eksik statüsü ile AB’ye zoraki katılımı, AB-Türkiye ilişkilerine yeni sorunlar ekleyerek hassas müzakere dosyalarını daha da karmaşıktırmakta. Kıbrıs’ın, BM parametreleri ve adadaki iki toplum arasında uzlaşma temelinde, Yunanistan ile Türkiye’nin güçlü dış desteğini alarak birleşmesi, Türkiye-AB katılım müzakerelerindeki tartışmalı konuları (örneğin, enerji, dış politika, güvenlik ve savunma politikası) hızla çözüme kavuşturabilir.

AB, Romanya ve Bulgaristan’ın katılımı sonrasında Karadeniz havzasındaki varlığını güçlendirdi. Türkiye, gelecekte üye olarak AB tarafında yer aldığı anda, enerji, ulaştırma, çevre ve benzeri stratejik meselelerde tüm Karadeniz bölgesi için daha iyi ve sağlam çözümlere ulaşılabilir. Hırvatistan ve (önemli bir zaman farkı ile) Sırbistan’ın gelecekteki olası AB üyelikleri sayesinde, Nabucco projesinin inşası ile Türkiye üzerinden merkezdeki AB topraklarını Orta Asya’daki enerji kaynaklarına bağlayacak yeni boru hattı projeleri de daha gerçekçi bir hal alacaktır.

2003 yılındaki Selanik perspektifi AB’nin Batı Balkanlar yönünde genişleyeceğini kesin bir şekilde işaret etmişti. Balkanların batısı Avrupa ile Türkiye arasındaki “kayıp bağı” oluşturmakta. Bu canlı bölgenin AB ile bütünleşmesi, Türkiye ile AB arasında –ekonomik, altyapısal, kültürel– çeşitli meselelerde yeni ve güçlü kıtasal bağlar yaratacak. Eski Yugoslavya’nın varislerinin henüz kendi ulus-inşası çabalarını sonuca ulaştırmamış olmaları bunun önündeki engellerden biri: Bosna ve Hersek’te iç bütünleşme hala devam etmekte, Makedonya devletinin adının ve Kosova’nın varlığının tanınması hala beklemede. Bunlara ek olarak, 25 milyonluk nüfusu ile

yedi devleti kapsayan bir bölgenin katılımı, AB'ye geleneksel devlet bazlı yaklaşıma ek olarak, bölgesel düzeyde koşulları da içeren paralel bir genişleme stratejisi izleme yolunda ilham verebilir. Bu karmaşık yaklaşımın geliştirilmesi için daha fazla zamana ihtiyaç duyulabilir.

AB'NİN GENİŞLEME PERSPEKTİFİ VE SORUNLARI

İzlanda dışında, öngörülebilir gelecekte AB genişlemesi için gerçekçi adaylar Türkiye ile Batı Balkan ülkeleri olacaktır. Avrupa'nın geri kalan adaylığa uygun "komşuları" –Ukrayna, Belarus, Moldova, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan– Birliğin Doğu Ortaklığı Projesi çerçevesi içine dâhil edilmişlerdir. Doğudaki ortakların AB ile ilişkileri, Rusya'nın güçlü çekim gücü ve etkisi dikkate alındığında önemli ölçüde belirsizdir. Bu ülkelerde siyasi dönüşüm halen sürmekte ve henüz batı tipi demokrasiler oluşturulmamış durumdadır. AB'nin "Doğu Ortakları" – çatışmalı ve uluslararası toplumun bakış açısıyla kontrol edilemeyen topraklardaki –kendi "donmuş" sorunlarının yarattığı karmaşık muammaları çözmek zorundadırlar. Gelecek yıllarda Avrupa'nın doğudaki komşuları Doğu Ortaklığı Projesi yoluyla derinleşen ilişkiler sayesinde AB'ye eklenilebilir. Kıtanın batı tarafında ise EFTA ortakları Norveç ve İsviçre hâlihazırda Schengen üyeliği dâhil, AB ile birçok alanda kurulmuş ilişkilerden faydalanabilmektedirler.

Yukarıdaki unsurlar dikkate alındığında, içinde bulunduğumuz dönemde AB'nin genişlemesi açısından zorluklarla karşılaşılacak alan Türkiye ve Batı Balkanlara indirgenebilir. Bu genişleme bağlamında, AB hükümetleri ve kamuoyunun ön plana çıkardığı bildik sorunların merkezinde dört ana mesele bulunmaktadır: göç potansiyeli, kültürel farklılıklar, oy ağırlıkları ve bütçeye getireceği yükler. Bunların dışında kalan, Tek Pazar ile Trans-Avrupa ulaştırma, enerji ve telekomünikasyon ağlarının genişlemesi veya AB çevre koruma kurallarının daha geniş bir alanda uygulanması gibi bariz avantajlar ile AB genişlemesinin yaratacağı bunlara benzer pek çok kazanım tartışma konusu olmamaktadır, ancak vurgulanmamakta da. Dört temel tartışmalı soruna yeni bir bakışla yaklaşalım.

Üyelik açısından müstakbel iki bölge olan Batı Balkanlar ve Türkiye'nin göç potansiyelleri birbirinden çok farklıdır. Toplamda yaklaşık 25 milyonluk nüfusu ile Batı Balkanlardaki yedi ülke başa çıkılabilir bir büyüklükte. Buna karşın Türkiye 74 milyona yaklaşan ve hızla artarak 80 milyona doğru ilerleyen bir nüfusa sahip. Tahminler nüfus artış oranında zaman içinde bir düşüş öngörmektedir. Ancak Türkiye'nin AB'ye katılımının oldukça duyarlı AB emek piyasası üzerindeki etkisi, kendiliğinden gelişen mekanizmalara teslim edilmemelidir. AB katılım görüşmelerinde çözümler detaylı bir şekilde müzakere edilmeli ve 2004 müzakere çerçeve belgesinin

imkân tanıdığı uygun geçiş dönemi önlemleri alınmalıdır. Bu açıdan, merkezdeki AB ülkelerinin geçmiş genişlemelerden öğrenmeleri gereken önemli bir ders bulunmaktadır. Yeni üye devletlerin katılımı sonrasında (İspanya, Polonya ve benzeri ülkelerden) beklenen işgücü “işgalinin”, oldukça belirgin ücret düzeyi farklılıklarına rağmen, gerçekleşmediği ortadadır. Tam tersine, emeğin dolaşımının serbestleşmesi sayesinde çevre ülkelerdeki “Batı’ya gitme” arzusunun dizginlenerek, AB emek piyasasının (Almanya, Avusturya, Hollanda, İsveç vb.) merkezi üzerindeki baskının genel olarak hafiflediği söylenebilir.

Yeni üye devletlerin katılımı sonrasında (İspanya, Polonya ve benzeri ülkelerden) beklenen işgücü “işgalinin” oldukça belirgin ücret düzeyi farklılıklarına rağmen gerçekleşmediği ortadadır.

Kültürel farklılıklar konusuna gelirsek, Balkan ülkeleri de Türkiye gibi daha renkli bir görüntüye sahiptir. Bosna ve Hersek, Makedonya, Arnavutluk ve Kosova ile hâlihazırda AB üyesi olan Bulgaristan’da İslam kültürü derin köklere sahiptir. Türkiye dâhil, bu ülkelerin tümünde geçerli olan, modernleşmiş, Avrupalı bir tür İslam’dır. Bu ülkelerin ve AB’nin ortak amacı bu kültürü Avrupa’nın değerli bir mirası olarak muhafaza etmek ve İslam’ı kullanan köktendincilik ile terörizmin etkisinden uzak tutmaktır. İyi hedeflenmiş AB projeleri bu amaca hizmet edebilir.

Türkiye’nin ve Batı Balkan ülkelerinin katılımı öncesinde, Avrupa Konseyi’nin kurumsal özellikleri ciddi bir şekilde gözden geçirilmeli ve üye devletlerin doğrudan temsil yöntemleri üzerinde yeniden düşünülmelidir.

Batı Balkan devletleri ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Konseyi’ndeki oy ağırlıkları çift taraflı bir sorun yaratacaktır: üye devlet sayısı ve üye devletlerin nüfusları dikkate alınmak zorundadır ve bu durum ciddi gerilime neden olabilir. Çelişkili bir biçimde, Birliğin meşruiyetinin eşit derecede önemli iki ana kaynağı bu konulardır. Hırvatistan’ın ardından tüm Batı Balkan devletlerinin Avrupa Birliği Konseyi’ne katılacağı varsayımı altında, uzmanlık gruplarından Coreper’e ve Avrupa Birliği Konseyi’ne kadar Konseyin tüm düzeylerine altı yeni sandalye eklenmelidir. 2004-2007 dönemindeki “büyük genişlemenin” benzer kurumsal sonucu olan 12 sandalyelik artış hala hazmedilmeyi beklemektedir. Üye devlet aktörlerinin sayısının daha da artması AB’nin gündelik işleyişini felce uğratabilir. Türkiye örneğinde tek bir yeni üye, Almanya ile aynı seviyede, çok yüksek bir oy ağırlığına sahip olacaktır. Ancak Almanya kurucu üyelerden birisidir, kıtadaki dokuz Birlik üyesi komşusu arasında Avrupa’da merkezi bir konuma sahiptir ve AB bütçesine en fazla katkı veren devlettir. Buna bağlı

olarak, Türkiye'nin ve Batı Balkan ülkelerinin katılımı öncesinde, Konseyin kurumsal özellikleri ciddi bir şekilde gözden geçirilmeli ve üye devletlerin doğrudan temsil yöntemleri üzerinde yeniden düşünülmelidir.

Gelecekteki AB genişlemelerinin bütçe üzerinde yaratacağı yükler, Avrupa'nın çevresindeki ülkelerin ekonomik kalkınma düzeylerindeki derinleşen farklılaşmayı daha görünür kılacaktır. En yeni AB üyeleri –Romanya ve Bulgaristan– AB ortalamasının üçte birine denk gelen bir seviyeden başlamışlardır. Diğer Balkan ülkeleri ile Türkiye de aynı kalkınma seviyesindedirler. Bu nedenle AB bütçesinden net yararlananlar grubu genişlerken; Almanya'nın başını çektiği, bütçeye net katkıda bulunanların oluşturduğu merkezdeki daire aynı kalacaktır. Bu çok hassas şartlar altında, herhangi bir yeni genişleme öncesinde AB finansmanının amaçları ve kaynakları üzerinde de yeniden düşünülmelidir. Bu yönde ilk adımlar 2014-2020 Finansal Perspektifinin hazırlıkları ile eşzamanlı olarak atılabilir.

Daha genel bir yaklaşımla, Türkiye ve Balkanları kucaklayan yeni genişleme sadece *acquis communautaire*'in aday ülkelerde başlık başlık uygulanmasını içeren rutin bir egzersiz değildir. AB'nin kendi içinde daha kapsamlı hazırlıklar yapılmasını gerektirmektedir. Öngörülebilir gelecekte Hırvatistan ve İzlanda'nın umulduğu gibi Birliğe katılımlarını, Türkiye'nin de üyeliği dâhil, ilerideki genişlemelerin tartışıldığı bir dönem ve buna ilişkin hazırlıklar takip etmelidir.

AVRUPA'NIN TÜRKİYE'YE İHTİYACI VAR

AB'nin meseleyi sürüncemede bırakan ve gönülsüz tavrına tepki olarak, Türkiye son yıllarda dünyada yeni bir dış politika pozisyonunu şekillendirmeye başladı. Türkiye, görünürde inandırıcı bir üyelik perspektifi olmaksızın AB'nin bekleme odasında oturmak yerine, Orta Doğu ve ötesindeki geniş komşuluk çevresinde sahip olduğu geleneksel ekonomik, stratejik, kültürel ve tarihi bağları kullanarak, Ankara'yı kendi bölgesinin merkezi konumuna getirmekte. Gayriresmi G-20 toplantıları, dünyanın en büyük ekonomilerini kapsayan bu kulübün doğal bir üyesi olan Türkiye'nin yeni girişimlerine daha da fazla ağırlık kazandırmakta.

Türkiye bu bağlamda bir model ülke ve olası bir arabulucu olarak çok önemli bir rol oynayabilir. Bu durum sadece Türkiye'nin modernleşme ve refahını geliştirmek için AB'ye ihtiyaç duymadığını, Avrupa'nın da Türkiye'ye kendi istikrarı ve güvenliği için ihtiyaç duyduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

Arap topraklarında yaşanan, ekonomik krizin ciddi sonuçlarına olan tepkiler ile eski ve taşlaşmış siyasi rejimleri düşürmeye yönelik son gelişmeler AB için de yeni endişeler yaratmakta. AB gündeminin en öncelikli konuları mevcut durumun düzelmesi ve istikrara kavuşturulması ile tehlikeli köktendinci etkilerin engellenmesi. Türkiye bu bağlamda bir model ülke ve olası bir arabulucu olarak çok önemli bir rol oynayabilir. Bu durum sadece Türkiye'nin modernleşme ve refahını geliştirmek için AB'ye ihtiyaç duymadığını, Avrupa'nın da Türkiye'ye kendi istikrarı ve güvenliği için ihtiyaç duyduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

Türkiye Avrupa Birliği'nin Siyasi Tasavvurunu Zenginleştirir

Krzysztof Bobiński

**Unia & Polska Vakfı'nın Başkanı
Financial Times Varşova Eski Temsilcisi**

Arap dünyasında son zamanlarda yaşanan kargaşa, insanlık onuruna duyulan yalın özlemlerle içiçe geçmiş bir siyasi ve toplumsal talepler bileşimini yansıtılmaktadır. Bu durum, Avrupa Birliği'ni soğuk savaş sonrası dönemde yaşadığı en büyük zorluklardan birisi ile karşı karşıya bırakmıştır. Aynı zamanda, AB'nin uygun bir tepki vermekte yaşadığı şaşkınlığı da gözler önüne sermektedir. Demokrasi yanlısı söylemi, çıkarıcılığı ve hantallığı ile AB'nin komşuluk politikasının, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki ezici değişim talepleriyle karşı karşıya kaldığında, acıklı derecede zayıf kaldığı görülmektedir. Reformlara yönelik mücadele ayrıca, Türkiye'nin bölgede oynadığı kilit rolü açıkça görünür kılmaktadır. Ankara'nın son günlerde durgunluğa girmiş AB'ye katılma sürecine yeni bir tazyik verilmelidir. Avrupa Birliği, kesin bir şekilde üyelik yolunda ilerleyen bir ülke sıfatıyla Türkiye'nin siyasi deneyimini ve tarihsel tasavvurunu kendi siyaset oluşturma sürecine dâhil etmelidir. Ancak o zaman, Brüksel ve üye ülkelerin başkentleri Akdeniz havzası ve ötesinde gerçekleşmekte olanlara öngörölü ve olgun bir şekilde tepki vermek için gereken donanıma sahip olabilirler.

Avrupa Birliği, kesin bir şekilde üyelik yolunda ilerleyen bir ülke sıfatıyla Türkiye'nin siyasi deneyimini ve tarihsel tasavvurunu kendi siyaset oluşturma sürecine dâhil etmelidir. Ancak o zaman, Brüksel ve üye ülkelerin başkentleri Akdeniz havzası ve ötesinde gerçekleşmekte olanlara öngörölü ve olgun bir şekilde tepki vermek için gereken donanıma sahip olabilirler.

Avrupa'nın güneydeki komşularınının, tıpkı doğudakiler gibi kalıcı olacağı ortadadır. Brüksel'deki bürokratlar ve üye ülkelerdeki politikacılar güney komşularıyla ilişkilerini artık yerel diktatörlere destek verip onların halklarını dizginlemelerine güvenerek ve bu ülkelerin siyasi gündemlerini bastırarak yürütemezler. Petrol akışının sürmesi ve İsrail'in güvenliği için ABD'ye bel bağlamaları da mümkün değildir. Sadece bu

ayaklanmaların Avrupa'ya doğru yaratacağı göçmen akışı nedeniyle de olsa, Brüksel dikkat kesilmelidir. Sözün özü, komşular Brüksel'in kapsının eşiğine ulaşmadan, Brüksel komşularına ulaşmalıdır.

Komşular Brüksel'in kapsının eşiğine ulaşmadan, Brüksel komşularına ulaşmalıdır.

1950'lerde Sovyet tehlikesine karşı Avrupa kıtası üzerinde birleşmeyi sağlayacak bir soğuk savaş kurumu olarak tasarlanan Avrupa Birliği, başlangıcından itibaren bir dizi aşamadan geçti. O dönemde ABD'nin Avrupa birleşmesine verdiği destek, aynı zamanda önemli bir NATO müttefiki olan Türkiye'nin de işin içine katılmasını içermekteydi. Zaten Türkiye de AB'nin öncüsü Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasından sadece bir sene sonra, 1959'da adaylık için başvuruda bulundu. Bunu izleyen 52 yıl içinde Avrupa Türkiye'ye asla hayır demedi. Ancak ağızından nihai bir evet de çıkmadı.

AB'nin 21. yüzyılda ihtiyaç duyduğu yeni söylem arayışında Avrupa'nın ulus devletler ve imparatorluklara bölünmüş haldeyken bile kültürel ve ideolojik açıdan birleşmiş olduğu 1914 ve öncesine bakmak yardımcı olabilir. Yine bu dönemde Türkiye, hiç kuşkusuz Avrupa topluluğunun bir üyesiydi.

Soğuk savaşın sona ermesi işleri karmaşıklaştırdı. Avrupa'nın olası genişlemesinin sınırlarını keskin biçimde belirleyen 1989 öncesine ait bariz bölünmeler ortadan kalktı. Avrupa'nın bir kere daha birleşmesinin açık bir sinyali olarak eski Sovyet cumhuriyetlerinin üyeliği kaçınılmaz hale geldi. Ancak artık cephe hattındaki kilit bir NATO müttefiki olma özelliğini yitiren Ankara kenarda kaldı. Yine de ülkenin 1997'de adaylık için yeniden başvuru yapması ve geçtiğimiz 10 yılın ilk yarısında ciddi reformlara girişmesiyle bu amaç uğrunda yol alındı. Bu hamle şu anda hız kaybetmiş durumda. Bunun bir nedeni, Birlik eski komünist devletleri kapsayan son genişlemeyi hazmetmekte olduğu için Batı Avrupa'nın yaşamakta olduğu genişleme yorgunluğu. Fakat başka bir nedeni de, Türkiye'nin müslüman bir ülke olarak özünde Hristiyan bir topluluğa yabancı bir eklemleme olacağına dair kültür temelli argümanın ağırlık kazanması. AB aynı zamanda, 21. yüzyılda varlığını sürdürmesini meşru kılacak yeni bir söyleme ihtiyaç duymakta. Bu söylem arayışında, Avrupa'nın ulus devletler ve imparatorluklara bölünmüş haldeyken bile kültürel ve ideolojik açıdan birleşmiş olduğu 1914 ve öncesine bakmak yardımcı olabilir. Yine bu dönemde Türkiye, hiç kuşkusuz Avrupa topluluğunun bir üyesiydi.

Bu argümanın 2012 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile diplomatik ilişkilerin kurulmasının 600. yıldönümünü kutlayacak Polonya'dan gelmiş olması şaşırtıcı olmamalı. 2011 yılının ikinci yarısında Avrupa Birliği Konseyi başkanlığını üstlenecek olan Polonya, Osmanlılarla uzun dönemler boyunca yaşanan barışın ve karşılıklı ticaretin tadını çıkardı. Polonya'nın Türkiye'nin AB üyeliğine verdiği destek, aynı zamanda Osmanlıların 19. yüzyılda ülkenin bölünmesine karşı çıkmasına duyulan hafızalardaki minnetin de bir yansıması.

Polonya'nın Türkiye'nin AB üyeliğine verdiği destek, aynı zamanda Osmanlıların 19. yüzyılda ülkenin bölünmesine karşı çıkmasına duyulan hafızalardaki minnetin de bir yansıması.

Tarihi argümanlar üzerinde durulmaya değer. Soğuk Savaş, Avrupa ve komşusu bölgelerde yaşanan geleneksel gelişmelerde bir kırılmaya neden oldu. Örneğin, Demir Perde 19. yüzyılda başlayıp 1939'a kadar Polonya'dan Almanya'ya yönelik olarak süren geleneksel emek akışının önünü kesti. Böyle olmasaydı, Almanya kendi ekonomisini düzelttiği dönemde Türk göçmenlere ihtiyaç duymazdı. Onların yerinde Polonyalılar olurdu.

Soğuk Savaş dönemindeki bölünmelerin hatıraları solmakta iken, eski eğilimler yeniden gün yüzüne çıkmakta. Boğaziçi Üniversitesi'nden Prof. Hakan Yılmaz'ın Varşova'da yapılan bir konferansta belirttiği gibi, "Soğuk Savaş eski Osmanlı Dünyasını oluşturan Türkiye, Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkasları yapay bir biçimde dondurdu. Artık Soğuk Savaş bittiğinden, nehirler yeniden tarihi yollarından, geleneksel ticaret, insani ilişki ve kültürel alışveriş kalıplarını canlandırarak akmaya başladı". Yılmaz, "Türkiye ile doğu ve batıdaki komşuları arasında ticaret, turizm, eğitim ve medya alanında kurulan bağlarda büyük bir yoğunlaşma yaşanmakta" diye devam etmişti. Hakan Yılmaz sözlerini "Bu yeni tarihin bölgedeki halkları nereye götüreceği henüz net değil. Bu açıdan, AB'nin Türkiye'yi üye yaparak ve diğer ülkeleri anlamlı bir doğu komşuluk politikası ile kendiyile bağlantılandırarak bölgeye taahhütte bulunması, bu ülkelerin demokrasi yolunu tercih etmelerine kuşkusuz yardımcı olacaktır" diyerek tamamlamıştı.

Bu argümana göre, Brüksel bölgede demokrasi ve ekonomik gelişmeyi güvence altına almak için Türkiye ve komşularını kucaklamalı. Ancak Mısır, Libya ve diğer yerlerdeki olayların gösterdiği gibi, Avrupa ayrıca Türkiye'ye, AB'nin karşı karşıya kaldığı bu ülkelerdeki ekonomik ve siyasi dirilişi aktif biçimde güvence altına alma mücadelesinde de acil ihtiyaç duymakta.

Her AB ülkesi, AB içinde şekillenen dış politikaya kendi tarihsel miraslarını taşır. Hollanda ve Portekiz dünya ticaretini ve kolonyel rollerini hatırlamakta. İspanya'nın Latin Amerika'sı var. Birleşik Krallık ve Fransa, Afrika ve diğer yerlere olan ilgilerini korumaktalar. Polonya benzer ilgiyi Doğu Avrupa'daki eski Polonya-Litvanya Birliğinin topraklarına göstermekte. Türkiye'nin tarihi mirası ise geçmişteki Osmanlı İmparatorluğu'na dayanmakta. Türkiye örneğinde, bu emperyal geçmiş ayrıca, Tanzimat olarak bilinen 1840'larda başlayan modernizasyon reformları hamleleriyle birleşmekte. Sonrasında ve en göz alıcı biçimde ise, Kemal Atatürk'ün 1920'lerde ülkesi Türkiye'nin Osmanlı sonrası dünyada hayatta kalması ve rekabet edebilmesi için batılılaşmaya yönelik keskin yönelişiyle beraber düşünülmelidir.

Eğer AB Türkiye'nin katılım müzakerelerinde ayak sürümeye devam ederse, sadece Müslüman demokrasisiyle Arap dünyasının bir başarı örneği olarak gördüğü bir ülkeyi kaybetmekle kalmayacak. Ayrıca kendisini, Türkiye'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya ilişkin tarihi geçmişinden ve duyarlılıklarından faydalanma imkânından da mahrum bırakacak.

Eğer AB Türkiye'nin katılım müzakerelerinde ayak sürümeye devam ederse, sadece Müslüman demokrasisiyle Arap dünyasının bir başarı örneği olarak gördüğü bir ülkeyi kaybetmekle kalmayacak. Ayrıca kendisini, Türkiye'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya ilişkin tarihi geçmişinden ve duyarlılıklarından faydalanma imkânından da mahrum bırakacak. Paris, Londra veya Berlin ve Brüksel benzer duyarlılıklara sahip değil.

19. yüzyılın diğer iki Avrupa başkenti, St. Petersburg ve İstanbul, halen AB'nin dışında. Ancak Müslüman dünyada yaşanan olaylar gösterdi ki bu yapbozda eksik olan İstanbul'a ait parça acilen yerine yerleştirilmeli.

Türkiye'nin "Hristiyan" Avrupa için bir yabancı olduğu söyleminden vazgeçmenin zamanı geldi. Bizler yüzlerce yıldır birbirimizle yakın ilişki içindeyiz. Lehçede doğrudan Türkçe'den gelen yüzlerce kelime kullanılmakta. Paris, Roma'daki Hristiyan Papa'nın Osmanlı karşıtı baskısına rağmen, Hapsburgların ihtiraslarını İstanbul ile işbirliği yaparak kontrol etme yolları aramıştı. Birinci Dünya Savaşı öncesinde, Almanya Orta Doğu'da İngiltere'ye karşı Müslüman milliyetçiliğini teşvik etmekten "kültürel" olarak hiç esef duymamıştı. İngiltere ve Fransa, 1853'te Rusya'ya karşı Türkiye ile birlikte savaş açmıştı.

Kırım Savaşı'nı sona erdiren 1856 tarihli Paris Antlaşması Osmanlı İmparatorluğu'nu "Avrupa ittifakının eşit bir üyesi" olarak tanımaktaydı. Birbirini izleyen genişlemeler, 19. yüzyılın kilit öneme sahip Avrupa başkentlerini Avrupa Birliği içine taşıdı ve siyasi tasavvur yeteneğini zenginleştirdi. Son 15 yılda Tuna nehri ve Balkanlara özel ilgisi ile Viyana'nın ve "kuzey" boyutları ile İskandinavya başkentlerinin katılımına şahitlik etti. Ve 19. yüzyılda bir ulusal başkent olmasa da, Varşova 18. yüzyılda kendi topraklarının nasıl parçalandığını unutmadı. Polonya eski topraklarına olan ilgisini korumakta. 19. yüzyılın diğer iki başkenti, St. Petersburg ve İstanbul ise halen AB'nin dışında. St. Petersburg'un "Avrupa birliğine" katılıp katılmayacağı veya ne zaman katılacağı ucu açık bir soru. Ancak Müslüman dünyada yaşanan olaylar gösterdi ki bu yapıda eksik olan İstanbul'a ait parça yerine yerleştirilmeli. Tarihsel geleneklerinin aksine, AB kendi içine dönük davranmaya ve kendi içi ile ilgilenmeye devam edebilir. Ancak Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki değişim isteği onu güney komşularını ciddiye almaya zorlayacak. Ve AB, Türkiye olmaksızın bununla baş edemeyeceğini görecektir.

Kıbrıs Sorununun Çözümü ve Türkiye’nin AB katılım Sürecinin Yeniden Ateşlenmesi

Philippos Savvides

Uluslararası Helen ve Akdeniz Çalışmaları Merkezi, Atina

Avrupa Birliği önemli dönüşüm aşamalarından geçmiştir. Bugün gördüğümüz duraklamanın aksine, 1980’ler, 1990’lar ve 21. yüzyılın ilk yıllarında Avrupa iki temel ayak üzerine oturan aktif bir politika izlemekteydi: (1) derinleşme, (2) genişleme. Derinleşme bütünleşmeyi, sadece ekonomik değil siyasi bütünleşmeyi de, daha fazla ilerletecek kurumsal reformlar anlamına gelmekteydi. Genişleme ise Orta ve Doğu Avrupa ile Doğu Akdeniz’deki ülkeleri birlik içine taşımayı ifade etmekteydi.

Derinleşme ve genişleme politikasının amacı açıktı: Avrupa’nın bir daha asla eski çirkin geçmişine dönmesine izin vermeyecek koşulları yaratmak. Bu, kanlı çatışmalar ve iki dünya savaşının karakterize ettiği bir geçmişti. Ole Waever’ın çok doğru bir biçimde dikkat çektiği üzere Avrupa için “öteki”, savaşlar ve felaketlerle dolu kendi tarihiydi. Avrupa için en büyük tehlike kendi geçmişine geri dönmektir.¹ Bu yüzden Avrupalıların, özellikle ilerici Avrupalıların, birincil hedefi parçalanmayı ve çatışmaları önlemek amacıyla bütünleşme ve genişleme sürecine ivme kazandırmaktır.

Avrupalıların, özellikle ilerici Avrupalıların, birincil hedefi parçalanmayı ve çatışmaları önlemek amacıyla bütünleşme ve genişleme sürecine ivme kazandırmaktır.

Bu çerçeve içerisinde Birlik, Kıbrıs ve Türkiye için katılım sürecini başlattı ve Yunanistan’ın 1999 yılında cesurca aldığı, vetodan vazgeçme ve Türkiye’nin Avrupa amacı yönünde ilerlemesine imkan tanıma kararını memnuniyetle karşıladı. 1999 Helsinki AB Konseyi zirvesi ve bunu izleyen AB kararlarında, Türkiye’nin tam üye olabilmek için yükümlülüklerini yerine getirmesi, geniş çaplı iç reformları uygulamaya sokması, komşularıyla ilişkilerini normalleştirilmesi ve Kıbrıs sorununun çözümüne katkıda bulunması gerektiği açık hale geldi.

¹ Ole Waever, “The EU as a Security Actor” Morten Kelstrup ve Michael C. Williams (ed.), *International Relations Theory and the Politics of European Integration* (London: Routledge, 2000), s. 279.

Bu politika uzun dönemde Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'den oluşan bir barış ve istikrar üçgeninin oluşmasına yol açabilecekti. Sonrasında ise bu gelişme Avrupa'nın -parçalanmış ve çatışmalı geçmişine dönüşü engelleme- amacına katkıda bulunabilecekti.²

Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında istikrarlı bir üçgenin oluşturulması bölgenin bir bütün olarak istikrarı ve güvenliği için kritik öneme sahip. Bu sonuca ulaşma yolundaki kritik faktörler ise Kıbrıs sorununun çözümü ve Türkiye'nin katılım sürecinin devamı ve hız kazanmasıdır.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki süregiden gelişmeler, bu gözlemleri her zamankinden daha anlamlı hale getiriyor. Şu noktada hiç kimse Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de gelişen olayların nihai sonucunu kesin olarak öngörebilecek bir pozisyonda değil. Kesin olan tek şey, kırılganlık, belirsizlik ve öngörülemezliğin yüksek düzeyde olacağı bir geçiş döneminin yaşanacağı. Bu nedenle Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında istikrarlı bir üçgenin oluşturulması bölgenin bir bütün olarak istikrarı ve güvenliği için kritik öneme sahip. Bu sonuca ulaşma yolundaki kritik faktörler ise Kıbrıs sorununun çözümü ve Türkiye'nin katılım sürecinin devamı ve hız kazanmasıdır.

AB İÇİNDEKİ KIBRIS

İlk başlarda bazı siyasi aktörler, analistler ve gazeteciler Kıbrıs'ın Birliğe katılımı konusundaki kuşkularını ve hatta muhalefetlerini dile getirmişlerdi. Temel savları, çatışma içinde olan bir ülkenin, AB gibi ulusüstü bir organizasyona üye olamayacağıydı. Buna ilaveten, Kıbrıs'ın katılımının Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümü için gösterilen çabalar üzerinde olumsuz etkileri olacağını savunmaktaydılar.

Kıbrıs'ın katılım sürecinin, Mayıs 2004 sonrasında Kıbrıs sorununun çözümünde bir ilerlemeye neden olmadığı ortadadır. Sorunun çözümünde başarısız olunmasının ve bunu takip eden gelişmelerin, adadaki Kıbrıslı Türklerde büyük bir hayal kırıklığı yaratmış olduğu da bir gerçektir. Ancak Avrupa ile onun ilke ve normlarının, hala Kıbrıslı Rumlar ve Türkler için ortak bir Avrupa geleceği inşa etmekte gerekli enerji ve temeli sağlayabilecek olduğu da gözardı edilmemelidir. İki toplumun ortak geleceklerini Avrupa dışında kurabilmeleri neredeyse imkânsızdır. Aslında Kıbrıs'ın AB'ye katılımı geçmişin geleneksel politikalarına dönüş çabalarını zayıflatmaktadır.

² Kıbrıs-Yunanistan-Türkiye "üçgeni" fikri ve bunun önemi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Paulina Lamspa, "İstikrarlı Bir Doğu Akdeniz", *Türkiye'nin AB Üyeliği'nin Fırsat Maliyeti: Dört Görüş*, Açık Toplum Vakfı, (Mayıs 2009), s. 12-15.

Yani Kıbrıslı Rumların hâkimiyeti ve Kıbrıslı Türklerin ayrılması şeklindeki politikalara dönüş daha zor görünmektedir.

Kıbrıs için yeni bir vizyon Jürgen Habermas'ın “yurttaşlar ulusu”³ olarak tanımladığı çerçeveye içinde oluşturulabilir. Bu, yurttaşın tüm siyasi, toplumsal ve ekonomik faaliyetlerin merkezini oluşturduğu bir devlettir. Başka bir ifadeyle, yurttaş siyasi dünyanın başkahramanı haline gelmektedir. Böyle bir devlette, yurttaşların din, etnik köken, dil ve kültürlerinden bağımsız olarak özgürce katılabilecekleri sağlam bir demokrasi gelişebilir. Bu süreç, “yurttaşlık bağının” güçlendirilmesine, yani “demokratik anayasal devlete” olan sadakatin en üst düzeye ulaştığı bir yurttaşlık kimliğinin oluşturulmasına yol açabilir. Günümüzün çokkültürlü Avrupa'sında öncelik, milli kimliklerin değil yurttaşlık kimliğinin yaratılması olmalıdır.⁴

Federal, iki bölge, iki toplumlu AB üyesi bir Kıbrıs, Habermas'ın “yurttaşlar ulusu”nun gerçek bir emsalini teşkil edebilir. Bu, Kıbrıslı Rumların ve Türklerin paylaşabilecekleri ve Avrupa içinde gerçekleşmesi için birlikte çalışabilecekleri bir vizyondur.

“Yurttaşlar ulusu”nun iki temel ayağı bulunmaktadır: (1) yerel toplulukların yetkilendirilmesi, adem-i merkezileştirilmesi ve güçlendirilmesi ile, (2) açık ve özgür bir kamusal alan. Yurttaşlar demokratik oyun kurallarının yazım sürecinin bir parçası haline gelirler ve devlet bir Leviathan değil yurttaşın ihtiyaçlarını karşılayan bir “hizmetkar” olur. Aynı zamanda milliyetçilik güç kaybeder ve yeni bir tip “demokratik anayasal yurtseverlik” ortaya çıkar; bu, yurttaşların kanun yapma ve güç kullanma yöntemlerinin meşruiyetine inanmalarına imkân verecek yeni bir “yurtseverlik”tir. Bu “yurtseverlik” altında birey, ayrımcılığa uğramadan ve siyasi eşitlik içinde farklı kimliklerini yaşayabilecektir. Bu çerçeve içerisinde, federal, iki bölge, iki toplumlu AB üyesi bir Kıbrıs, “yurttaşlar ulusu”nun gerçek bir emsalini teşkil edebilir. Bu, Kıbrıslı Rumların ve Türklerin paylaşabilecekleri ve Avrupa içinde gerçekleşmesi için birlikte çalışabilecekleri bir vizyondur.

3 Jürgen Habermas, *The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory*, Ciaran Cronin and Pablo De Greiff (eds.) (Cambridge, MA: The MIT Press, 1998).

4 “Yurttaşlık” kavramı ile ilgili daha fazla bilgi için: Theodore Coulombis and Philippos Savvides (eds.) *Building Citizenship in a Democratic Cyprus* (Athens: ELIAMEP, 2004).

BİRLEŞMİŞ KIBRIS'IN ROLÜ

Avrupa içerisinde ve bölgede yaşanan gelişmelerin ışığında, Kıbrıs sorununun çözümü daha da acil bir konu haline gelmiştir. Birliğin bir üyesi olarak Kıbrıs'ın Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'in istikrarı için üstlenebileceği bir rol vardır. Bu siyasi sorunun çözüme kavuşturulması ve Türkiye'nin Avrupa mimarisine dâhil olması ile geliştirilebilecek bir roldür. Kıbrıs Doğu Akdeniz'de istikrar ve işbirliğinin lokomotifi olabilir.

Kıbrıs'ın, birleşmiş bir Kıbrıs'ın, masaya getireceği avantajlar nelerdir?

1. Avrupa Birliği üyesi, birleşmiş, çokkültürlü bir Kıbrıs, bölge için iyi bir örnek teşkil edebilir. Çatışmaların çözümü ve barışın tesisi için bir “laboratuvar” işlevi görebilir.
2. Lizbon Antlaşmasının koşullarına göre, Kıbrıs coğrafi konumu gereği, diğerlerine ek olarak, insani amaçlı “kurtarma ve yardım” operasyonlarında üstlenebileceği özel bir role sahiptir. Havaalanları, limanları ve oldukça gelişmiş altyapısı, Birlik ve ortakları tarafından bu tür operasyonlar için kullanılabilir.
3. Birleşmiş bir Kıbrıs turizm ve ticaret alanında gelişmiş iktisadi faaliyetler için bir merkez olabilir. Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye asgari kısıtlamalar altında ve düşük maliyetle seyahat edebilecek turistler için çekici bir “uçgen” haline gelebilir.
4. Enerji konusu, çatışma ve bölünmeden daha çok, bölgesel işbirliği ve kalkınmanın bir kaynağı haline gelebilir. Kıbrıs civarındaki muhtemel gaz ve petrol rezervleri, bu bölge ve özellikle de Kıbrıslı Rumlar ve Türkler için daha büyük faydalar yaratacak, daha geniş çaplı bir işbirliği için itici güç olabilir. Başka bir ifadeyle, çözüm sonrasında iki toplum ulus ve bölge düzeyindeki iktisadi ve diğer alanlardaki kazanımları paylaşabileceklerdir.

Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümüne ilişkin ihtimaller muğlâklığını korusa da, ihtiyatlı bir iyimserlik için nedenler mevcuttur. Kıbrıs'ın 2012'deki AB Dönem Başkanlığı çözüm sürecine hız kazandırabilir.

Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümüne ilişkin ihtimaller muğlâklığını korusa da, ihtiyatlı bir iyimserlik için nedenler mevcuttur. Kapsamlı bir çözüm ancak Hristofyas ve Talat arasında 23 Mayıs ve 1 Temmuz 2008 tarihlerinde varılan anlaşmaları temel alan, samimi ve yapıcı diyalog yoluyla mümkün hale gelebilir. Kıbrıs'ın 2012'deki AB Dönem Başkanlığı çözüm sürecine hız kazandırabilir. Sorunun çözümü Kıbrıs'ın Başkanlık dönemindeki önceliklerini gerçekleştirme kapasitesini artıracak ve güçlendirecektir.

Kıbrıs'ın Dönem Başkanlığı, Doğu Akdeniz ülkelerinin karşı karşıya kaldıkları sorunları ve güçlükleri gündemin ön sıralarına taşımak için eşsiz bir fırsat sağlamaktadır. Göç, iklim değişikliğinin sonuçları ve su gibi temel kaynakların yönetimi, Kıbrıs Dönem Başkanlığınca öncelik verilmesi gereken meselelerdir. Ayrıca bölgesel işbirliği olmaksızın bu meseleleri etkili bir şekilde ele almak mümkün değildir. Kıbrıs-Yunanistan-Türkiye işbirliği bu amaç yolunda bölgesel işbirliğinin gelişebileceği bir odak noktası oluşturabilir.

SONUÇ

Kıbrıs sorununun çözümü sadece adanın rolünü güçlendirmekle kalmayacak, Türkiye'nin AB katılım müzakerelerinin yeniden canlanmasına da yardımcı olacaktır. Diğer taraftan, Türkiye'nin AB katılım sürecinin devamı da müzakere sürecine yardımcı olacaktır. Bunlara ilaveten, Türkiye'nin Kıbrıslı Rumların ve Türklerin üzerinde anlaşacağı bir çözüme bağlı kalacağından şüphe duyanlara yeniden güven verecektir.

Kıbrıs sorununun çözümü, Avrupa'da Kıbrıs sorununun devamını Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki ilerlemesini durdurmak için bir bahane olarak kullananların da asıl niyetlerini ortaya çıkaracaktır.

Birleşmiş bir Kıbrıs, Türkiye'nin AB üyeliğinin en önemli savunucusu haline gelebilir. Bu nedenle, Kıbrıs sorununun çözümüne yardımcı olmak Türkiye'nin çıkarıdır. Aynı zamanda, Türkiye'nin Ek Protokol dâhil yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesi şartıyla, Türkiye'nin Avrupa hedefine destek vermek de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çıkarlarına uygun olacaktır. Kıbrıs sorununun çözümü en nihayetinde ilgili tüm aktörler için bir kazan-kazan sonucu yaratacaktır. Avrupa'da, Kıbrıs sorununun devamını, Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki ilerlemesini durdurmak için bir bahane olarak kullananların da asıl niyetlerini ortaya çıkaracaktır. Avrupa'daki muğlak durum yüzünden ve Türkiye'nin Avrupa'ya olan ilgisini kaybettiği gerçeği nedeniyle bu iddianın naif ve hatta hayalci olduğu söylenebilir. Bugün Avrupa'nın yüzyılın başındaki kadar çekici olmadığı ortadadır. Avrupa yurttaşları Avrupalı liderlerin Birliğin meselelerini yürütme şekilleri karşısında düş kırıklığı yaşamakta ve ümitlerini kaybetmektedirler. Benzer şekilde, Türkiye ile muhtemel yeni AB üyeleri kendilerini aldatılmış hissetmektedirler. Fakat tüm bunlar Avrupa vizyonunu terk etmek için yeterli nedenler midir?

Konu Avrupa olduğunda, Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'nin çıkarları birbirleriyle bağlantılı hale gelmektedir.  aktör de ancak daha güçlü ve daha fazla birleşmiş bir Avrupa'dan yarar sağlayabilir. Aynı zamanda Avrupa'nın da çıkarına olan, bu üç devlet arasında güçlü bir işbirliğinin gelişmesine yardımcı olmaktır; Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki bu kritik dönemeçte bu daha da belirgindir.

Konu Avrupa olduğunda, Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'nin çıkarları birbirleriyle bağlantılı hale gelmektedir.  aktör de ancak daha güçlü ve daha fazla birleşmiş bir Avrupa'dan yarar sağlayabilir. Aynı zamanda Avrupa'nın da çıkarına olan, bu üç devlet arasında güçlü bir işbirliğinin gelişmesine yardımcı olmaktır; Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki bu kritik dönemeçte bu daha da belirgindir. Ne var ki, istikrarlı ve barışçıl bir Kıbrıs-Yunanistan-Türkiye geni amacına ulaşmak için, tüm çabalarımızın Kıbrıs sorununun çözümüne ve Türkiye'nin AB hedefinin yeniden canlandırılmasına yoğunlaşması gerekiyor.

Azerbaycan Türkiye’nin AB ile Bütünleşmesini Destekliyor

Shahin Abbasov - Farid Gahramanov

Modern Türkiye uluslararası politikada, Avrasya’nın birçok bölgesinde –Balkanlar, Orta Doğu, Güney Kafkaslar, Orta Asya ve Karadeniz havzası – yaşanan siyasi gelişmeleri etkileyen önemli bir faktör. Türkiye, Türkçe konuşulan eski Sovyet Cumhuriyetleri –Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan– 1990’larda kendi bağımsız ülkelerini kurarken, onlar için bir rol model oluşturdu. Genç eski-Sovyet ülkeleri için izlenecek model İslami rejimler değil, seküler Türkiye oldu. Türkiye bir ilham kaynağı olma görevini üstlendi ve Türkçe konuşulan ülkeleri Batı’nın demokratik değerlerine ve serbest piyasa ekonomisi ilkelerine doğru yönlendirdi. Elbette bu genç bağımsız devletler sözkonusu standartları tam anlamıyla uygulamaya sokmakta başarısız oldular; ancak en azından bu ilkeler yönünde ilerleyeceklerini beyan ettiler.

Türkiye bir ilham kaynağı olma görevini üstlendi ve Türkçe konuşulan ülkeleri Batı’nın demokratik değerlerine ve serbest piyasa ekonomisi ilkelerine doğru yönlendirdi.

1991’de Azerbaycan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra geçen tüm süre boyunca, Ankara Bakü’nün, sık sık ülkenin bağımsızlığını güvence altına alan, önemli bir dış politika müttefiki olageldi. Bu yüzden, Türkiye ile olan stratejik ilişkiler, Azerbaycan için diğer tüm ülkelerden daha fazla öneme sahip.

Tarihsel bağlamı hatırlamakta fayda var. Türkiye Azerbaycan’ın en önemli ve doğal stratejik müttefikidir. Azerbaycanlılar için Türkiye, zor zamanlarda desteğe hazır tek kardeş ülkedir. Eylül 1918’de Bakü’yü “Orta Hazar Diktatörlüğü” yönetiminden kurtaran ve Azerbaycan nüfusunun güvenliğini sağlayan Türk ordusu olmuştur. Türk birliklerinin gelmesi sayesinde, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti hükümeti (Musavat hükümeti, 1918-1920) Gence kentinden Bakü’ye gelebilmiştir.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki stratejik dostluğun tesisi, Azerbaycan’ın yeni tarihindeki en önemli siyasi etken haline gelmiştir. Ankara Ocak 1990’da Sovyet

ordusunun ceza niteliğindeki müdahalesine aktif biçimde karşı çıkmıştır. Türkiye Kasım 1991’de, henüz Sovyetler Birliği resmi olarak dağılmamışken, Azerbaycan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. Bu genç ülkenin uluslararası toplum tarafından tanınmasında, Türkiye Azerbaycan’a ciddi destekte bulunmuştur. Azerbaycan’ın yurt dışında diplomatik misyonlarının bulunmadığı bağımsızlığın ilk yıllarında, ülkenin çıkarlarını Türkiye temsil etmiştir.

Son yıllarda, Azerbaycan ve Türkiye uluslararası siyasi ve ekonomik meselelerde iki ülkenin jeopolitik önemini artıran bazı büyük bölgesel projeleri uygulamaya soktular. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı ile Güney Kafkaslar (GKP) doğalgaz boru hattı Avrupa’ya enerji taşınmasında alternatif kaynaklar haline geldiler. Son günlerde Azerbaycan, Türkiye ve Gürcistan Doğu ile Batı arasında avantajlı duruma gelen bir rota üzerindeki başka bir bölgesel projeyi –Bakü-Tiflis-Kars tren yolu– uygulamaya sokma aşamındalar.

Azerbaycan’ın eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev günümüzdeki Türkiye-Azerbaycan ilişkilerini tanımlayan, açık ve doğru bir metafor kullanmıştı: “Tek millet, iki devlet.”

Türkiye ile ilgili haberler Azerbaycan medyasında geniş yer bulmakta, sık sık yerel gazete ve televizyonların manşetlerini oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Türk filmleri ve dizileri Azerbaycan televizyonundaki yerel şovlar ve filmlerden çok daha popüler. Türk millî takımının 2002 yılında Dünya Futbol Şampiyonasında üçüncü olmasının ardından Bakü’de de kendiliğinden gelişen kitlesel kutlamalar gerçekleştirildi.

Türkiye’nin dış politikasının en önemli amaçlarından biri olan Avrupa Birliği’ne katılım, Azerbaycan’ın ulusal elitleri ve yurttaşlarınca aktif biçimde desteklenmektedir. Azerbaycan da Avrupa ile ilgili özlemlere sahip ve şu anda iki AB girişiminin – Avrupa Komşuluk Politikası ve Doğu Ortaklığı – üyesi. Bu nedenle Türkiye’nin AB ile bütünleşmesi ve bu alanda yaşanan sorunlar Azerbaycan tarafından yakından izlenmekte ve tartışılmaktadır.

Azerbaycan kamuoyu, Avrupa Birliği’nin Türkiye’nin birliğe katılımına karşı gönülsüzlüğünü kesin bir şekilde eleştirmektedir. Çoğu kişi bunu din temelli bir ayrımcılık olarak ve AB’yi bir “Hristiyan Kulübü” olarak koruma arzusunun sonucu olarak görmektedir.

Yönetimdeki elitler ise daha incelikli bir yaklaşıma sahip. Türkiye ancak demokratik reformların tamamlanmasından sonra AB’ye kabul edilecek. Böyle bir Türkiye örneği, Azerbaycan kamuoyuna çekici gelecek ve ülkenin kendi içindeki demokratik

gelişmeler için bir katalizör işlevi görebilecek. Ülke içinde otoriter bir idare kurmuş olan Azerbaycan hükümeti bu ihtimallerin farkında.

Türkiye ancak demokratik reformların tamamlanmasından sonra AB'ye kabul edilecek. Böyle bir Türkiye örneği, Azerbaycan kamuoyuna çekici gelecek ve ülkenin kendi içindeki demokratik gelişmeler için bir katalizör işlevi görecektir.

Diğer taraftan, Meclis üyesi Asim Mollazade, Azerbaycan'ın atalarının 1918-1920 yıllarında Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'ni Avrupa değerleri temelinde kurduklarına inanıyor. Milletvekiline göre bu ilk Cumhuriyet, Müslüman ve Türk bir ülkede kurulan demokratik bir devlet modeli için parlak bir örnek. Mollazade bu modelin daha sonra Türkiye'de Atatürk tarafından başarılı bir şekilde uygulandığını da eklemekte.

Başka bir siyasi uzman, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın eski dış politika yardımcısı Vafa Guluzade de, "Türkiye'nin gelişmesinin ve uluslararası konumunun güçlenmesinin Azerbaycan'ın ulusal çıkarlarıyla tam bir uyum teşkil ettiğine" inanmakta. Guluzade, "Türkiye ne kadar güçlü olursa, Azerbaycan da o kadar güce ve refaha sahip olur. Bu konuda kesinlikle hiçbir şüphem yok" demekte. Türkiye'nin AB'ye katılma yönündeki dış politikasını desteklemekte. "Bu Türkiye'deki demokratik gelişmeleri ve reformları kolaylaştırmakta. Ayrıca, ne zaman kabul edileceğinden bağımsız olarak Türkiye'nin Batı dünyasındaki imajını da geliştirmekte", diyor Guluzade.

Guluzade, Azerbaycan'ın entelektüel elitlerinin Türkiye'nin en kısa süre zarfında AB'ye katılmasını ve bütünleşmede başarı sağlanmasını umut ettiklerini söylüyor. Bunun tek istisnası Azerbaycan'ın yönetici eliti içindeki az sayıdaki insan. Guluzade'ye göre "Bu kişiler Türkiye ile yakın ilişkiler kurulmasını istemiyor ve bu yüzden Azerbaycan hala bu ülkeye karşı vize uygulamakta. Demokrasi ve Avrupa değerlerinin Türkiye'den Azerbaycan'a yayılmasını istemiyorlar."

Şu anda Türkiye, Türk dünyasının öncüsü olmaya devam ediyor. Dünyada kazandığı başarılar Türkçe konuşulan eski-Sovyet ülkelerinin ulusal çıkarlarına katkı sağlıyor. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı, Azerbaycan ve Orta Asya ülkelerinin ulusal elitleri ve yurttaşlarınca destekleniyor. Türkiye AB'ye girdiği anda, bu ülkeler Avrupa'da kendi çıkarlarının güvenilir bir savunucusuna sahip olmuş olacaklar.

AB'nin Ankara'ya yönelik Ermenistan ile ilişkilerin normalleştirilmesi taleplerinin Azerbaycan'da rahatsızlık yarattığını söylemeye gerek yok. Bu mesele Azerbaycan kamuoyundaki Batı algısını olumsuz etkiliyor. Azerbaycan mediasındaki tartışmalarda bu sorunlar, Batılı güçlerin çifte standartları olarak ele alınıyor.

Avrupa Birliği'ne katılım, Azerbaycan ve Orta Asya ülkelerinin ulusal elitleri ve yurttaşlarınca destekleniyor. Türkiye AB'ye girdiği anda, bu ülkeler Avrupa'da kendi çıkarlarının güvenilir bir savunucusuna sahip olmuş olacaklar.

Meclis'teki "Ana Veten" partisi milletvekili Zahid Orudj, "Türkiye'den Ermenistan ile olan ilişkilerini normalleştirmesini talep etmek, bu yönde baskı yapmak ve bunun bir benzerini Azerbaycan topraklarında devam eden işgal için Erivan'a uygulamamak nasıl mümkün olabilir? Avrupalı politikacılar nasıl 95 yıl önce olmuş olayları sorgularlar da, 1992'de Hocalı'da yapılan katliama gözlerini yumarlar?" diye sormakta.

Türkiye'nin AB'ye katılımı ile birlikte, Azerbaycan'ın enerji kaynakları bir koridor olmaksızın AB piyasasına doğrudan taşınıyor olacak.

Genel olarak, Azerbaycan kamuoyunun entelektüel kesimleri Türkiye'nin AB üyeliğini hakettiğine ve buna hazır olduğuna inanmakta ve bunun Azerbaycan'ın çıkarlarına uygun olduğunu düşünmekte. Bakü merkezli çalışan deneyimli siyasi analist Rasim Musabekov "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı Azerbaycan'ın çıkarıdır" demekte. Öncelikle, Türkiye sayesinde Azerbaycan'ın AB içindeki en iyi müttefike sahip olacağına inanıyor. İkinci olarak, Türkiye Azerbaycan'ın enerji kaynaklarını AB piyasasına taşıyan koridorun bir parçası. Musabekov'a göre, "Türkiye'nin AB'ye katılımı ile birlikte, Azerbaycan'ın enerji kaynakları bir koridor olmaksızın AB piyasasına doğrudan taşınıyor olacak". Üçüncü olarak, Azerbaycan'ın devlet kaynaklı ve özel yatırımları şimdiden Türk ekonomisine doğru akmakta ve gelecekte bunun hacmi artacak. Bu açıdan, Türkiye'nin AB'ye katılımı sonrasında, Azerbaycan Avrupa pazarında daha geniş bir yatırım payına sahip olacak.

Convivencia* Ruhü

Ayşe Kadioğlu

Avrupa Konseyi Seçkin Şahsiyetler Grubu Üyesi
Sabancı Üniversitesi

Biri yirminci yüzyılın sonunu simgeleyen sembolik bir tarih seçmek istese, bu büyük bir ihtimalle Berlin Duvarı'nın yıkılmaya başlandığı 9 Kasım 1989 günü olur. Ne ilginçtir ki aynı tarih, Nazi Almanya'sında Yahudilere ait dükkân, konut ve ibadethanelerin tahrip edildiği kırık camlar gecesi *Kristalnacht*'ın da 51. yıldönümüne denk gelmişti. 9 Kasım 1938'de bir arada yaşamı yok etmek için balyozlar kullanılırken, 51 yıl sonra aynı gece bu balyozlar dolaşım özgürlüğünü engelleyen duvarı yıkmak için kullanıldılar. Bugün bunlardan ilki utanç ve üzüntü ile hatırlanırken, ikincisi bir arada yaşamın coşkusunu simgelemekte. Yirminci yüzyıl bunların hepsine şahitlik etti...

Berlin Duvarının yıkılması pek çok insanda yirmibirinci yüzyılın “duvarların olmadığı” bir yüzyıl olacağı umudu yarattı. Bugün ise Yunanistan-Türkiye sınırı boyunca yepyeni bir -duvar değilse bile- tel örgü yapım aşamasında.

Berlin Duvarı'nın yıkılması pek çok insanda yirmibirinci yüzyılın “duvarların olmadığı” bir yüzyıl olacağı umudu yarattı. Avrupa için başka bir *convivencia* (bir arada yaşama) dönemi ufukta belirmişti. Bugün, yani 2011'de ise yepyeni bir -duvar değilse bile- tel örgü yapım aşamasında. Söz konusu olan, Yunan otoriteleri tarafından büyük bölümü Afganistan, Irak ve İran'dan gelen illegal göçmenlerin AB'ye geçiş noktası işlevi gören Yunanistan-Türkiye sınırı boyunca inşa edilecek bir tel örgü. 2011 yılının başında Yunanistan'ın Kamu Düzeninden Sorumlu Bakanı Christos Papoutsis, hükümetinin niyetinin sınır boyunca ABD'nin Meksika sınırında inşa ettiğine benzer bir tel örgü dikmek olduğunu açıkladı. Fransız yetkililer bu girişimden duydukları memnuniyeti ilan ettiler. Bu duvar ve Türkiye'yi AB “dışında” tutmak için gösterilen tüm diğer çabalar, Avrupa'daki *convivencia* ruhunun (*el espíritu de convivencia*) yok olmasına katkıda bulunmakta. Halbuki Türkiye önemli Avrupa kentlerinde yaşayan

* Latince kökenli “convivencia” kelimesi “bir arada yaşama” anlamında kullanılmıştır.

2.4 milyon vatandaşı¹, 1999'dan beri mevcut olan resmi adaylık statüsü ve 2005'ten beri –bitmeyen engellere rağmen– süren resmi müzakereler sayesinde pratikte AB'nin içinde. Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin rayından çıkması sadece AB değil, Türkiye'de de *convivencia* ruhunun kaybedilmekte olduğunun sinyalini vermekte.

MAĞRİBİ'NİN SON İÇ ÇEKİŞİ

Convivencia Ortaçağ İspanya'sında yaşanmış bir dönemi tanımlamak için kullanılan bir sözcük. Endülüs'te yaşanan bu dönem, Müslümanların 711 yılında Hispanya'yı ele geçirmelerinden 1492'de Yahudi ve Müslümanların Katolik hükümdarlar Ferdinand ve Isabella tarafından Granada'nın fethi sonrasında ya din değiştirmeye ya da sürgüne zorlanmalarına kadar sürdü. *The Ornament of the World: How Muslims, Jews and Christians Created a Culture of Tolerance in Medieval Spain*² isimli kitabında Maria Rosa Menocal Endülüs'ü Müslüman, Yahudi ve Hristiyan geleneklerinin en iyi özelliklerini birleştirerek yedi yüzyıl boyunca her türlü düşmanlığa karşı varlığını sürdürebilen canlı bir uygarlık olarak betimlemektedir. Endülüs, Mağripliler olarak anılan İberyalı Müslümanlar (Kuzey Afrikalı Araplar ile Berberiler) tarafından yönetilmiştir. İnsan özgürlüğüne ilişkin ortak vizyonu paylaşan iki büyük entelektüel, İbn Rüşd (Averroes) ile İbn Maymun (Maimonides) kendi yaşadıkları dönemde bozulmaya başlamış olan bu dünyaya doğmuşlardır. Bundan bir yüzyıldan biraz daha uzun bir süre sonra, 1605 tarihli *Don Kişot* romanında Miguel de Cervantes, bu zengin dönemin hasletlerini aksettirir.

Kendini tel örgülerle çevreleyen bir Avrupa, başlangıçtaki AB projesi ile tam bir çelişki içindedir.

1492'de, Granada'ya yukarıdan bakan son tepeliğin üzerinde, Endülüs'ün son Müslüman yöneticisi Boabdil, kenti Hristiyan monarklara teslim etmeden önce topraklarına son bir kez bakmak için döner ve üzüntü ile iç çeker. Bu tepelik, aynı zamanda Salman Rüşdi'nin 1995 yılında yayımlanan romanının da ismi olan, “Mağribi'nin Son İç Çekişi” olarak anılır olmuştur. Günümüzde Avrupa'da artık bu türden kraliyet yönetimleri olmadığı için şanslıyız. Ancak sanki *convivencia* ruhunun kaybedilmesine ağıt yakan Avrupalı yurttaşlar kısa bir süre sonra Yunanistan-Türkiye sınırındaki tel örgüye bakacak ve üzüntü ile iç çecekler. Bu tel örgü muhtemelen Avrupa'da çokkültürlü ve bir arada yaşamı tercih eden Avrupalıların son iç çekişini sembolize edecek. Kendini tel örgülerle çevreleyen bir Avrupa, başlangıçtaki AB projesi ile tam bir çelişki içindedir.

1 Eurostat, Statistics in Focus, 94/2009, s. 4.

2 Türkçe çevirisi, *Dünyanın İncisi Endülüs Modeli*, Etkileşim Yayınevi, 2006.

AVRUPA’DAKİ ATALET

AB’nin başlangıçtan itibaren demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunması gibi bir değerler birliği olması amaçlanmıştır. AB Anayasası hakkındaki tartışmaların zirvesinde kaleme alınmış olan aydınlatıcı makalesinde Kalypso Nicolaidis “AB’yi birbirine bağlayan tutkal ortak kimlik değil; daha çok ortak projeler ve amaçlardır... Üyelerin Birliğe ait olma hisleri ve bağlılıkları birlikte ne olduklarına değil, birlikte neyi başardıklarına dayanmaktadır.”³ fikrini savunmaktaydı. Bu projeler Tek Pazar, avro, genişleme, barışın desteklenmesi, sosyal adalet, toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk hakları, sürdürülebilir kalkınma, oldukça rekabetçi bir sosyal piyasa ekonomisi ve tam istihdamı kapsar. Son zamanlarda, bu projelere karşı duyulan heyecan, yerini Avrupa’ya ortak bir kimlik olarak bakan bir anlayışa bırakmıştır. Avrupalılık kültürel kavramlarla ifade edilmeye başlanmıştır. Mayıs 2009’da, Fransa Devlet Başkanı Nicholas Sarkozy şu açıklamayı yapmıştır: “Avrupa sonu gelmeyen bir genişleme ile kendisini zayıflatmaya bir son vermelidir... Türkiye gibi ülkeler Avrupa ile kısmen ortak bir kaderi paylaşmaktadırlar ancak Avrupalı kimliğine sahip değillerdir.”⁴

Son zamanlarda, akademik ve politika geliştirme amaçlı toplantılarda “Uyan Avrupa!” çığlıkları giderek daha yaygın hale gelmektedir.

Ünlü akademisyen ve entelektüellerden Timothy Garton Ash orjinal Avrupa projesinin beş itici gücüne atıfta bulunur: İkinci Dünya Savaşı’nın hatıraları, Batı Avrupa’ya yönelik Sovyet tehdidi ile orta ve doğu Avrupalıların Sovyet hakimiyetinden kurtulma istekleri, ABD’nin bu Sovyet tehdidine karşı Avrupa bütünleşmesine verdiği destek, Nazi dönemi sonrası Almanya’nın toparlanmasına yönelik çabalar ve Fransa’nın kendisinin liderlik ettiği bir Avrupa için olan hırısı.⁵ Sonrasında Ash, artık bu itici güçlerin yok olduğunu söyler. Almanya’nın Yunanistan’ın mali krizine tepkisi, Avrupa değerlerinin sürdürülebilirliğini tehlikeye sokmuştur. Fransa’nın Avrupa projesine duyduğu şevk, AB anayasasının reddi sonrasında sönmüştür. Avrupa ayrıcalıklarını korumaya çalışırken ve değişime direnirken, atalet ve tırmanan endişeler içine düşmüştür. Son zamanlarda, akademik ve politika geliştirme amaçlı toplantılarda “Uyan Avrupa!” çığlıkları giderek daha yaygın hale gelmektedir.

3 Kalypso Nicolaidis, “We, the Peoples of Europe . . .” *Foreign Affairs*, 83/6, Kasım-Aralık 2004, s. 103.

4 Nicholas Sarkozy, “European project of France,” *Nimes Sunuşu*, 5 Mayıs, 2009.

5 Timothy Garton Ash, “Europe is sleepwalking to decline. We need a Churchill to wake it up,” *Guardian*, 19 Mayıs, 2010.

TÜRK POLİTİKASINDAKİ CANLILIK

Hemen hemen aynı dönemlerde, Türkiye'nin hem iç hem dış politikalarında bir değişim kendini daha çok hissettirmeye başladı. Anadolu Kaplanları adı verilen yeni Türk sanayicileri İstanbul merkezli iş dünyasının ayrıcalıklarını temelden sarsarken, iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin dış politikası "proaktif", "dinamik", "çok boyutlu", "yapıcı" ve "uyumlu diplomasi" gibi kelimelerle tanımlanmaya başlandı. Yunan hükümeti Yunanistan-Türkiye sınırına tel örgü kurmayı planlarken, batı Balkan ülkeleri Avrupa'da vizesiz seyahat imkanına kavuştu. Diğer taraftan Türkiye ise Rusya, Gürcistan, Tacikistan, Arnavutluk, Suriye, Libya, Ürdün, Lübnan ve İran gibi ülkelerle vize zorunluluklarını karşılıklı olarak kaldırdı.⁶ Bir sonraki ülke Ukrayna olabilir.

Kendi ayrıcalıklarını koruma derdinde olan ve değişime direnen, yaşlanan ve uyuşuk Avrupa, eski ayrıcalıkları yırtıp atan ve değişim için baskı yapan genç ve dinamik Türkiye'ye tam bir tezat oluşturmaktadır.

Kendi ayrıcalıklarını koruma derdinde olan ve değişime direnen, yaşlanan ve uyuşuk Avrupa, eski ayrıcalıkları yırtıp atan ve değişim için baskı yapan genç ve dinamik Türkiye'ye tam bir tezat oluşturmaktadır. Ne var ki, Türkiye'de hükümetin de farklı etnik ve dini aidiyetlere sahip yurttaşların bir arada uyum içinde yaşamasına yönelik reform ajandasının gerisine düştüğü bir dönem yaşanmaktadır. Sivil-asker ilişkilerinin yönünü tersine çevirme yolundaki çabalar, her zaman hızlı bir tempoda ilerlememekte ve bu durum liberal ve demokratik sesleri umutsuzluğa düşürmektedir. Hükümeti devirmek için yapılan planlara ilişkin yasal soruşturmalara çok sayıda asker tutuklanmasına yol açmıştır. Ancak birçok gazetecinin de tutuklanmış olması ve bu tutukluluklara ilişkin belirleyici nitelikteki delillerin açıklanmasının geciktirilmesi, kamuoyu vicdanında bu soruşturmalara ilişkin yaralar açmıştır. Bunlara ilaveten, Sayıştay'ın Türk Silahlı Kuvvetleri'nin harcamalarının denetlenmesindeki rolüne ilişkin yeni yasa Meclis tarafından Aralık 2010'da son dakikada bu tür denetimlerin şeffaflığını sınırlayacak kısıtlamalar getiren bir değişiklikle kabul edilmiştir. Türkiye'nin 1999 yılında resmi olarak AB üyeliğine aday olmasından itibaren, AB katılım süreci sadece sivil-asker ilişkileri konusunda değil, Kürtçe'nin kullanımına yönelik reformlar için de baskı yaratmıştır. Anayasal ve diğer yasal reformların kabul edildiği süreçler, Türkiyelilerin geçmiş ve gelecekteki kompozisyonu hakkında yoğun tartışmalara neden olmuştur. AB süreci, eşit haklar ve farklılıklara saygı isteyen muhaliflerin ülke içinde sesini duyurmasını tetiklemiştir.

⁶ Vize mecburiyetinin kalkması nın Türkiye'nin uzun süredir devam eden seyahat özgürlüğü talepleri üzerindeki etkileri ile ilgili ayrıntılı bir analiz için bkz. Nilgün Arısan Eralp, "Turkey's Visa Policy: Has Turkey given up its demand of free movement in the EU?" *TEPAV, Şubat 2010*

AB çıpasına bağlı kalmak Türkiye'deki bu demokrasi yanlısı sesleri güçlendirmeye devam edecektir.

Kürtler ve Aleviler çokkültürlülüğe ilişkin taleplerini giderek daha yüksek sesle dile getirirken, akademisyenler, entelektüeller ve sivil toplum kuruluşlarının Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ile Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde gayri-müslimlere karşı işlenen suçlar ile yüzleşme çabaları artmıştır. Ne yazık ki bu, Türkiye'de gayri-müslimlere yönelik yeni şiddet vakalarının yaşanmasını engelleyememiştir. Ayrıca, Türkiye'deki Kürtleri temsil eden siyasi partiler ve aktörler neredeyse ne zaman taleplerini dile getirirler ve/veya –yetersiz de olsa– Meclis'te kabul edilen yasal reformlara rağmen ne zaman Kürtçe konuşmalar önemli hukuki zorluklarla karşı karşıya kalmaya devam etmişlerdir. Türkiye kendisini muhafazakâr bir hükümetin başını çektiği bir değişimin gerçekleşmesinde çelişkilerle dolu bir noktada bulmuştur.

CONVIVENCIA'YI YENİDEN KEŞFETMEK

AB Türkiye'nin resmi olarak unutulmuş (ve inkâr edilen) geçmişini aydınlığa çıkarırken, Türkiye convivencia ruhunu yeniden kucaklayan dinamik bir Avrupa'nın fitilini ateşleyebilir. Türkiye'nin AB üyeliği için resmi aday olduğunu unutmayalım, Convivencia nihayetinde öyle Don Kişotvari bir hayal de değildir.

AB-Türkiye ilişkileri hem Avrupa hem de Türkiye'de *convivencia* ruhunu geliştirmektedir. Türkiye'nin gelecekteki üyeliği sadece yaşlanan Avrupa'yı yeniden canlandırmakla kalmaz, Avrupa değerlerine zarar verecek bir Avrupa kimliğinin yükselişini de engeller. Avrupa'daki bir Türkiye AB'nin başlangıçtaki değerlerine katkıda bulunur. Diğer taraftan, Türkiye'nin demokratikleşme yolunda ilerlemesi her şeyden önce sivil-asker ilişkilerinde kayıtsız şartsız bir değişimi gerekli kılmaktadır. Türkiye'de çokkültürlülüğe ilişkin hakların genişlemesi ordunun siyaset üzerindeki gölgesi altında ilerleyemez. AB çıpası siyasetin siviller tarafından kontrolü yönündeki ilerleyişte atılabilecek geri adımları engelleyebilir ve Türkiye'deki azınlıkların haklarının korunması için gerekli standartları tesis edebilir. AB Türkiye'nin resmi olarak unutulmuş (ve inkâr edilen) geçmişini aydınlığa çıkarırken, Türkiye *convivencia* ruhunu yeniden kucaklayan dinamik bir Avrupa'nın fitilini ateşleyebilir. Türkiye'nin AB üyeliği için resmi aday olduğunu unutmayalım. Bu nedenle *convivencia* nihayetinde öyle Don Kişotvari bir hayal de değildir. Gereken tek şey AB ve Türkiye'de bunu gerçekleştirilebilecek siyasi iradedir.

AÇIK
TOPLUM
VAKFI

ISBN 978-605-5659-13-4